

ПРИКАЗИ КЊИГА

UDC: 347.133.4(37)(049.32)

CERIF: S149, H210, H300

DOI: 10.51204/HLH_22107A

Анђела ЗАРУБИЦА*

Валентина Цветковић-Ђорђевић, *Negotiorum gestio у римском праву с освртом на српско право*,
Универзитет у Београду – Правни факултет,
Београд 2020, 122.

Ауторка књиге „*Negotiorum gestio у римском праву с освртом на српско право*“ ванредни је професор Правног факултета Универзитета у Београду. Докторску дисертацију под називом „Кондикција и правно неосновано обogaћење“ успјешно је одбранила такође на Правном факултету Универзитета у Београду. Књига Валентине Цветковић – Ђорђевић, „*Negotiorum gestio у римском праву с освртом на српско право*“ упознаће читаоце са овим правним институтом о коме прије ове књиге није постајала ниједна монографска публикација на српском језику.

Самоиницијативно обављење посла у туђем интересу, односно *negotiorum gestio*, представља појам за који се ауторка заинтересовала још док је радила своју докторску дисертацију, али тада се само дотакла појединих проблема у вези са њим, а овдје му посвећује цијелу књигу. У првом дијелу књиге ауторка тврди како је још у II вијеку Гај увидио да пословодство без налога (*negotiorum gestio*), не представља ни контракт ни деликт и да се због тога издваја у посебну врсту извора облигација (стр. 6). Он је све облигације у својим институцијама заправо подијелио на оне које настају из контраката и оне које настају из деликата. Међутим, убрзо је схватио да ова подјела није довољна,

* Ауторка приказа је студенткиња Правног факултета Универзитета у Београду, прва година основних студија, andjelazarubica0903@gmail.com

па је то био разлог због којег је увео трипартитну подјелу. Према овој врсти подјеле, облигације настају из контраката, деликата и из разних облика каузе. Контракати су дозвољене радње које се заснивају на сагласности воља док деликти представљају недозвољене радње са одређеним обиљежјима. У трећој групи нашле су се облигације које се нису могле сврстати ни у једну од поменутих група – настају допуштеном радњом, па нису деликти, али се не темеље на сагласности воља, па нису ни контракати. Једнима је недостајала сагласност како би спадале у групу контраката док је другима недостајало неко обиљежје деликата. У правно дозвољене радње, код којих нема сагласности воља, а које доводе до настанка облигација спадају: незвано вршење туђег посла (*negotiorum gestio*), исплата недугованог, туторство и два облика легата. Ове облигације заштићене су тужбама. Након Гајове подјеле, Јустинијан је направио нову подјелу извора облигација која се називала четворородеоба односно квадрипартиција. Ова подјела је обухватала: контракте, квазиконтракте, деликте и квазиделикте (стр. 12).

Друго поглавље књиге се односи на поријекло пословодства без налога, и оно обухвата четири цјелине чији су наслови: Заштита интереса одсутних лица, Пословодство без налога мири супротне тежње, Предузимање туђег посла из осјећаја дужности и пријатељства, и Настанак тужби *negotiorum gestorum*. Дакле, професорица Цветковић – Ђорђевић истиче да је овај институт настао усљед потребе пружања заштите одсутним лицима која нису у могућности да се старају о сопственом интересу. Разлог заштите по Гају, представља међуљудска солидарност која налаже предузимање послова одсутног лица како оно не би претрпјело штету. Међутим постоји став да се нико не би прихватио туђег посла уколико не би могао да добије одређену накнаду трошкова које је сносио током обављања тог посла (стр. 15). Зато је потребно додијелити пословођи право на тужбу, којом се гарантује да ће му сви трошкови бити надокнађени. Важно је да и супротна страна буде заштићена како би се спријечило олако и несавјесно обављање туђих послова. Овај институт (*negotiorum gestio*) специфичан је јер мири супротне стране, односно штити права и интересе и једне и друге стране.

Преузимање туђег посла настаје из осјећаја солидарности и кохезије којима је тежило римско друштво, првенствено због осјећаја дужности према прецима и сународницима. Радња у корист предузимала се искључиво на основу мотива добре воље и хуманости оног ко је врши, а не због неке скривене користи и очекивања противуслуге. Управо ово схватање чини основ установе *negotiorum gestio*, јер су римски правници сматрали да главна мотивација грађана треба да буде доброчинство, а не сопствена корист како то обично бива у пракси.

У савременој науци употребљава се термин *negotiorum gestio*, како би се означила установа „пословодство без налога“, што међутим није случај код римских извора, с обзиром на то да ниједан не садржи тај израз. Оно што постоји јесте израз *negotia gerere* који се често спомиње и он има опште значење – склапати послове. Овај израз је имао ширу примјену, односно није био ограничен само на правничку терминологију (стр. 20). Из пословодства без налога настаје двострано неједнако обавезујући однос, а у недостатку извора који би са великом сигурношћу указали на само поријекло тужби, у теорији постоји више мишљења о томе како су оне настале. Тешкоћа при разграничавању овог института доводи до стварања двије формуле односно тужбе.

Право на тужбу *negotiorum gestio* има, – осим пословође који се спонтано и без дужности умијеша, свјесно и својом вољом предузме туђ посао, – и оно лице које је било обавезано да изврши тај посао. У случајевима када је посао предузет без налога пословођа и господар посла међусобно један другом одговарају на основу тужби за све оно за шта су обавезани да испуне по принципима *bona fidei*. Наилази се на више различитих мишљења о томе када се примјењивала цивилна тужба. Неки сматрају да се примјењивала само када је пословођа преузео посао без претходне обавезе, док други вјерују да то није морало бити спонтано дјеловање већ се примјењивала и када је то била његова обавеза. Трећи пак сматрају да се примјењивала само онда када је пословођа био дужан да изврши своју дужност. Посљедње мишљење нам говори да се цивилна тужба користила примарно ради уређења односа између господара и постављеног прокуратора *omnium bonorum* (стр. 24 – 25).

На почетку анализе Гајевог фрагмента D.3.5.2, професорица Цветковић Ђорђевић, упознаје читаоце са тужбом *negotiorum gestio (contraria)*. Ауторка истиче да она припада лицу које је предузело послове одсутног лица односно господара посла. Ова тужба се користила како би се од господара захтјевала накнада свега што је пословођа утрошио због обављања посла у његову корист односно у корист одсутног лица. Гај наглашава да у оваквим случајевима тужба настаје на обије стране. Овакво Гајево схватање, дало је основа да се стекне утисак да су оба смјера у правни поредак уведене истовремено. Међутим, велики број аутора сматра да су ове двије тужбе настале независно.

Тема наредног поглавља је развој теорије о квазиконтрактној природи пословодства без налога. По узору на Јустинијанове институције, према тврдњама професорице Цветковић-Ђорђевић, *negotio gestio* се сагледава и разматра са свим осталим квазиконтрактима.

Класични правници овај институт нису посматрали као неки посебан институт који прожима узајамне облигације једне и друге стране, јер такав став настаје тек стварањем теорије о квазиконтракту. Међутим, у случају испуњења одређених услова, они разматрају облигацију пословође потпуно одвојено од облигације господара. У случају налога, облигације између налогопримца и налогодавца, зависе од тога да ли постоји контракт. Када говоримо о *negotio gestio* – облигација пословође настаје независно без икаквог утицаја облигације господара.

У интерпретацији глосатора пословодство без налога је квазиконтрактне природе. Да би се оно приближило контракту потребно је да се преузети посао одобри од стране господара посла. Такође, тај споразум је чврсто повезан са условом да је посао започет на користан и добар начин. Без тог услова не би постојао основ за примјену *actio negotiorum gestio directa*. Осим тога, подизањем директне тужбе исправиће се недостатак и то на начин што господар одобрава преузети посао. Подизање те тужбе изједначиће се са одобрењем које би пословођа добио од господара које легитимизира пословодство истовремено као корисно и добро започињање посла. Схоалистичка доктрина у квазиконтракту, види контракт, због чега настоји да вјештачким конструкцијама створи споразум између господара посла и пословође. Сагласност воља двије стране служи да се оне међусобно обавежу. На страни господара посла захтјева се намјера да се он обавеже пословођи као и да се пословођа обавеже господару. Према квазиконтрактној теорији пословодства без налога, споразум између ове двије стране је на принципу претпостављене сагласности воље господара и воље пословође да врши радње у интересу господара без скривених намјера. Учење о квазиконтрактној природи пословодства без налога довело је до разних закључака. Закључци се прије свега односе на то да директна и контрарна тужба увијек иду заједно, а услови за примјену ове двије тужбе су исти. Такође, важно је додати да је неопходно да приликом предузимања посла, пословођа има на уму конкретног господара (с обзиром да се пословодство темељи на претпостављеном споразуму ове двије стране). Теорија о овом институту као квазиконтракту и закључци до којих се дошло су нажалост неприхватљиви јер су у супротности са римским изворима. У римском праву тужбе су од суштинске важности јер се на основу њих може закључити шта је за Римљане представљао *negotiorum gestio*.

Према тврдњама професорице Цветковић-Ђорђевић школа елегантне јуриспруденције наставила је тренд маргинализовања квазиконтрактне теорије пословодства без налога која почива на споразуму. Квазиконтрактна теорија је заступала став по коме је

несврсисходна квадрипартивна подјела туђег посла. Кујације је веома значајан јер је заступао став по коме директна и контрарна тужба немају исте услове примјене. Господар може да подигне тужбу *negotiorum gestio directa* и у ситуацији када пословођа није знао да предузима туђ посао као и када није ни имао вољу да обавезе господара. Али, са друге стране неопходно је испунити ова два услова да би пословођа био у могућности да подигне тужбу *negotiorum gestio*, а господара је могао тужити само до износа његовог богаћења. Одређени број писаца, мали али значајан, објашњавајући пословодство без налога не узима у обзир претпостављени споразум. Важно је споменути њемачке ауторе XIX вијека чији су ставови сублимирани у њемачком Грађанском законнику који уређује право и неправо пословодство без налога. Случај неправог пословодства заправо је случај правно неоснованог обогаћења.

Римски правници су имали различиту перцепцију пословодства без налога што је разлог многобројних различитих мишљења. Грађански законик Краљевине Италије из 1865. године регулисало је ову установу. Међутим, овај законик оставља одређена питања отворена, с тим што су правни писци интерполацијом тих одредби давали одговоре на њих. Правни писци заступају став по којем се захтјевају различити услови за примјену директне и контрарне тужбе, а међу њима се истиче Пакјони.

У четвртом поглављу ауторка се бави субјективним и објективним условима за примену института пословодства без налога. Субјективни услови пословодства без налога односе се, како тврди професорица Цветковић Ђорђевић, на когнитивну сферу – односно свијест да се предузима туђ посао, вољну сферу или намјеру да се дјела врше у туђем интересу као и вољу да другог себи обавезеш. Правна наука још од времена глосатора па све до данашњег дана расправља да ли се за пословодство без налога захтјева испуњење субјективних услова а уколико би одговор био потврдан – који би онда то услови били. Постоји више група аутора који заступају више различитих ставова на ову тему. Што се тиче израза који у изворима означавају овај институт, мишљење римских правника у царским конституцијама јесте да се употребљавају различити изрази којима се означавају елементи својствени творцу. Израз *animus alilea negotia gerendi* присутан је на свега три мјеста; једном када се говори у оквиру тужбе *negotiorum gestorum* и два пута када се доводи у везу са тужбом *funeraria*. Субјективни услови могу се захтијевати искључиво за примјену директне односно обије тужбе. Они се могу огледати у свијести гестора да обавља туђ посао, намјери да дјела у туђем интересу, као и у вољи да господара обавезе према себи, као што је и

наведено у тексту. Случајеви у којима неко преузима туђ посао а да се не захтјева свијест и воља дјеловања у туђем интересу, данас се рјешавају кроз правила која се примјењују код правно неоснованог обogaћења. Уколико би се упоредила тужба *negotiorum gestio* са данашњим погледом правника могло би се закључити да је *negotiorum gestio* хибридног карактера. Цијењена мишљења на овом пољу изнијели су: Улпијан, Паул и Модестин.

Већина класичних јуриспрудената сматра да је за примјену тужбе *negotio gestio* неопходно да постоји *scientia*, односно свијест пословође о обављању туђег посла. Међутим, постоји одређени број правника који ову тужбу додјељују и у одсуству те свијести. D.3.5.48 је фрагмент који је представљао основ стварања такозване објективне теорије пословодства без налога, чији је творац Донел. Према изворима до којих се успјело доћи може се закључити да царско законодавство класичног периода сматра да се за примјену директне тужбе *negotiorum gestorum* не захтијева воља гестора да дјелује у туђем интересу, као ни воља пословође да обавеже господара. Када описују установу *negotio gestio* институције не спомињу субјективне услове постојања те установе већ произилази да се пословодство преузима у туђем интересу. Такође ту спада и случај када пословођа погрешно вјерује да преузима сопствени посао. У Јустинијановом кодексу се прави јасна разлика између директне тужбе и контрарне тужбе.

Јако је важно поменути преторску тужбу која је уведена како би се санкционисало спонтано пословодство које је пословођа преузимао како одсутни тужени не би постао индефенсус и без вођења поступка изгубио спор.

Negotiorum gestio се у општем праву схвата као контракт код кога се сагласност пословође и господара посла претпоставља. Категорија претпостављеног уговора која је била владајућа у општем праву, сасвим је одбачена у аустријском Грађанском законнику из 1811. године. Под утицајем Кантовог учења, аустријски Грађански законик (ABGB) има неодобравајући став према мијешању у туђе послове јер оно представља задирање у слободу воље, приватност власника имовине а посљедице оваквог схватања и учења биле су подвојене. Овим закоником се прописује пословодство без налога у случају нужде. Српски Грађански законик из 1844. године, угледајући се на аустријски Грађански законик, пословодство без налога прописује након уговора о пуномоћству. Затим Закон о облигационим односима пословодство регулише као самостални извор облигација, наравно након уговора, проузроковања штете и неоснованог обogaћења. Постоји дефиниција домаћег законодавца која каже да је пословодство без налога вршење туђих послова, правних или материјалних,

без налога или овлашћења, али за рачун онога чији су послови, а ради заштите његових интереса. Такође је важно направити паралелу и истаћи разлику између пословодства без налога, код кога се захтјева да посао буде корисно започет при чему није битно да ли је након његовог обављања остварен намјеравани циљ. И правно неоснованог обogaћења, код кога је битно да је корист заиста наступила. Пословођа је дужан да обавијести господара посла о преузетом послу, да му положи рачун и уступи апсолутно све користи које је на основу посла успио да оствари. У случају да се ради о послу дужег трајања, пословођа је обавезан да га води све док господар посла није у могућности да настави посао који је започет. Када говоримо о правима пословође, правила Закона о облигационим односима такође су слична Принципима. Важно је нагласити да ће пословођа који је посао преузео упркос изричитој забрани, бити одговоран за штету која настане и без његове кривице. Објективна одговорност ће овдје подразумијевати како тврди ауторка, санкцију за пословођу који није испоштовао господарево вољу.

У општој дефиницији пословодства без налога прописано је да пословођа приступа обављању туђег посла ради заштите интереса господара посла. Важно је истаћи да се правилима о пословодству регулише могућност господара односно његово право да накнадно одобри преузети посао. Оваква врста одобрења може се наставити без обзира да ли је везана или невезана за испуњене услове код пословодства без налога. Код Римљана, уколико је господар посла одобрио сами посао, примјењиваће се тужбе из уговора о налогу односно тужба *actio mandati*.

Сматрам да ће ова књига бити од велике помоћи студентима при учењу римског права, као и свим љубитељима правне историје, што могу да потврдим из сопственог искуства. Она може да буде од користи и свима који желе да разумију пословодство без налога у савременом. Осим што се бави питањима настанка и развоја пословодства без налога, књига на врло комплетан начин предочава и како овај институт изгледа данас. Управо то ће по мом мишљењу највише помоћи студентима да направе јасну разлику и обогате своје знање у области римског права. Неизоставно треба поменути и тежњу ауторке да на што сликовитији начин представи овако јединствен институт и упозна читаоце са најситнијим детаљима које можемо сагледати из једне објективне перспективе.

Рад приспео / Paper received: 5.3.2022.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 30.5.2022.